

Na návštěvě u restaurátorky textilu

Je časně zářijové ráno, Staré Město pražské se pomalu probouzí. Přebíhám prázdné Staroměstské náměstí a směřuji do ulice U Staré školy. Název připomíná, že zde kdysi stávala Stará škola, tedy nejstarší modlitebna ghetta, o níž první písemný záznam pochází z roku 1142. Dnes tu sídlí Židovské muzeum v Praze, cíl mé cesty. Jdu navštívit Niku Nauschovou, spolužačku ze střední školy, která zde pracuje jako restaurátorka 26 let. Restaurování nebere jen jako zaměstnání, je pro ni zároveň i posláním. I s jejím přispěním se mnoho skvostů uložených v depozitářích muzea zachová pro další generace.

Vcházím do funkcionalistické budovy, která těsně sousedí se Španělskou synagogou, bezpochyby jednou z nejkrásnějších synagog u nás. Sídlí zde nejrůznější provozy muzea, jako jsou restaurátorské dílny, knihovna, kanceláře zde mají kurátoři a také ředitel muzea.

U Niky v dílně voní káva. „Kafe je takový můj ranní rituál,“ vysvětluje. Teď už je v práci každý pracovní den. V době, kdy pandemie covidu vrcholila, bylo možné pracovat pouze omezený počet dní v měsíci. Židovské muzeum je totiž závislé na příjmech ze vstupného. Ty v roce 2020 klesly o 84 %, návštěvnost byla minimální.

Nika dlouho neotálí a ukazuje mi jednotlivé textilie, které jsou uloženy mezi hedvábnými papíry v krabicích na pracovních stolech. Některé jsou už restaurované, na některé se teprve chystá. Do ruky se jí dostávají v nejrůznějších stavech. Téměř rozpadlé exempláře už jen většinou zakonzervuje, aby proces rozkladu nepokračoval, těm ostatním vrací jejich původní krásu. Celkem je v depozitáři textilu Židovského muzea v Praze uloženo přes 13 tisíc sbírkových předmětů. Tato sbírka představuje nejvýznamnější soubor aškenázských textilií, tedy těch pocházejících ze židovských komunit střední a východní Evropy, na světě.

Zaměřuji se na drobný talit (tzv. *malý talit* je součástí mužského oděvu, věříci Židé jej nosí pod košilí, ale ne přímo na těle, má tvar obdélníku s otvorem pro hlavu, pozn. MV), který je ušitý z bavlněné látky s jemným proužkem. „Těchto dětských talitů máme ve sbírce jen velmi málo a většinou jsou háčkované. Pro nás jsou to úplné poklady.“ Nika ukazuje na uzlíky, kterým je přední a zadní díl talitu spojen. Nejsou k sobě sešité, a to je určitá zvláštnost. Ptám se, odkud pocházel chlapec, který ho nosil. „Byl z Luže, což je jedna z mnoha lokalit, která takové poklady vydala.“

Všechny tyto předměty, které Nika právě ukazuje, pocházejí z genizy. Geniza je veřejnosti nepřístupný prostor, typicky je to půda synagogy nebo rabínského domu (*byl zde např. byt rabína či společenské prostory, pozn. MV*), kam se odkládalo to, co už neplnilo svou roli v náboženském životě židovské obce. Mohlo jít o svítky Tóry stejně jako o synagogální textilie či součásti oděvu.

Ukládání předmětů do genizy je méně známý zvyk, a proto se na něj nyní zaměřují kurátoři muzea a představí ho na dvou výstavách v Chrudimi a Plzni v příštím roce. Muzeum získalo grant z Norských fondů, díky němuž se zrestauruje mnoho předmětů z genizy. „Konečně bude po dlouhé době nějaká výstava,“ říká Nika radostně.

Opona ze synagogy v Lipníku (inv. číslo 000.924), datována 1811, šířka 127 cm, výška 250 cm, opona je zdobena širokým pásem paličkované krajky z dracounu a leonských nití dvou odstínů, na první pohled zaujme výrazný vzor červeného hedvábného brokátu, vyrobeného ve Španělsku kolem roku 1700, nápis říká, že oponu darovala vzácná žena, paní Sarl, manželka KH Šeloma, syna R A., roku 571 p.m.p. (1811)

„A takto vypadá nálezový stav,“ ukazuje mi Nika fotografii. „Přišla mi bedna plná spletených věcí dohromady, nebylo poznat, co tam je. Vše šlo nejdříve do karantény, teprve poté to prohlédl kurátor a já. Tento klobouček z nálezů v Rychnově nad Kněžnou byl úplně zmuchlaný, dnes je jako nový, stejně jako tato pro naše sbírky zcela unikátní botička,“ vypočítává už restaurované položky. U těchto kusů z genizy se drží přístupu jako při restaurování pohřebních textilií, je tedy velmi pietní. „Přiznávám poškození a restauruji hlavně podkládáním hedvábnou organzou, aby bylo okem zřetelné, co je původní materiál.“

Nemohu zapomenout, jak jsem před lety Niku zastihla při výrobě replik hraček dětí z terezínského ghetta. Vzpomíná, že je vyráběla pro expozici ve Španělské synagoze, a popisuje, jak je velice složité tyto repliky realizovat, neboť je obtížné sehnat pro jejich výrobu materiály. Původní hračky se totiž šily z nejrůznějších textilních zbytků, z toho, co se za daných podmínek našlo či podařilo schovat. „Píšu kolegům, ať mi nosí vyřazená bavlněná prostěradla, protože mají takové vazby, které už se v současnosti nepoužívají. S kopiemi je prostě mnohem větší práce než s restaurováním.“ Hračky z Terezína se také restaurují, ale práce je tolik, že se postupuje jen velmi pomalu. Nika naráží i na smutné osudy jejich původních majitelů: „Jsou to krásné hračky, ale když si uvědomím, kdo si s nimi hrál, je mi smutno.“

Nika Nauschová restauroje textil v Židovském muzeu v Praze již 26 let.

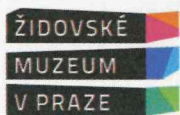
Přecházíme na téma dobové recyklace látek, které sloužily k výrobě nejrůznějších předmětů, jež ve sbírce muzea jsou. Látky bývaly velice drahé, proto se nevyhodil ani malý odstřížek. Stejná látka, třeba florentský sametový brokát z konce 15. století nebo francouzský hedvábný brokát původně určený pro výrobu dámských šatů, se může objevit na synagogální textilií stejně jako na kasuli katolického kněze. „Když se čistí nebo demonstuje opona (*synagogální opona je textilní závěs umístěvaný před dveře svatostánku – pozn. MV*), lze rozeznat, že je sešitá z různých kousků materiálu. Nový kus látky překryje starou opotřebovanou část a tím se opraví. Je vzrušující najít starý plášť (*plášť na Tóru je textilní obal na ochranu před jejím poškozením – pozn. MV*), ukrytý v novějším. Jeden čas jsme se na to dokonce zaměřovali, měli jsme na to už trénované oko,“ vzpomíná Nika.

S Nikou Nauschovou máme společné vzpomínky, obě jsme absolventky střední školy Školského ústavu umělecké výroby. V tomto pokračovateli Ústavu šlechtí se vyučovaly především textilní techniky, jako jsou tkání, paličkování nebo vyšívání. Pro Niku však bylo zcela zásadní setkání s výjimečnou restaurátorkou Helenou Votočkovou, která ji během studijní praxe v Židovském muzeu natolik ovlivnila, že se rozhodla pro stejné povolání. Později, když spolu začaly pracovat, oceňovala Nika především to, že ji Helena od začátku nechávala samostatně restaurovat a ochotně se s ní dělila o své zkušenosti, což není zcela obvyklé. „Výhodou nakonec bylo i to, že jsme měly stejný steh a mohly jsme se na práci střídat,“ vzpomíná Nika.

S úsměvem připojuji vlastní vzpomínku na studijní praxi v Židovském muzeu z počátku 90. let, kdy jsme v depozitářích luxovali prach ze synagogálních opon, jako by to byly koberce. Nika se směje: „Jak se ty postupy mění! Až tu bude někdo po mně, třeba také označí moji práci za nesmyslnou. Snažím se, aby se vše, co udělám, dalo demontovat.“ Naopak v minulosti se při restaurování používala běžně třeba i lepidla, která se po letech dají odstranit jen velmi složitě. „Poslední restaurátorská konference ale byla ve znamení návratu k lepidlům, velké výzkumy tomu věnují na VŠCHT. Já to ale zatím nepreferuji, raději používám klasiku - tenkou jehlu a skoro neviditelnou nitku. Jak se jednou bude restaurovat, zatím nedokážu odhadnout,“ dodává. V současné chvíli má Nika rozpracované dvě položky, což je běžné. Ke každé z nich si sedá podle nálady. Jedna taková práce totiž trvá i několik měsíců, a tak si to výměnami občerstvuje. Málokdo si dokáže představit, že u restaurování textilu jde o dlouhé hodiny často monotónní práce, která přibývá po milimetrech. Aby své náročné zaměstnání něčím kompenzovala, začala Nika malovat, hraje badminton. Při práci poslouchá audioteku. Také oči se velmi namáhají, Nika je ale stále jedna z mála, která zatím brýle nepotřebuje. „Mám oči natolik vytrénované na detail, že na ulici vidím, že má paní křivý šev na kabátu. Sama jsem si přestala šít, protože to bylo pro mé oko nedokonalé.“

Z Niky je cítit, že ani po letech ji láska k restaurování neopustila. Ptám se, zda nějakou část své práce dělá méně ráda. „Je to finální montáž, která je nejsložitější.“ Některé textilie se musí rozhodit na spoustu částí, které se čistí a restaurují samostatně. Aby je dokázala dát dohromady přesně tak, jak původně byly, musí si neustále pořizovat technické výkresy a šablony, často fotit. Čištění totiž způsobuje změny, materiály se sráží i natahují. „Na fotkách je pak ale vidět, jakými proměnami pod mýma rukama předměty procházejí. A to je zase naopak na mé práci asi to nejhezčí,“ dodává.

Marina Votrubová

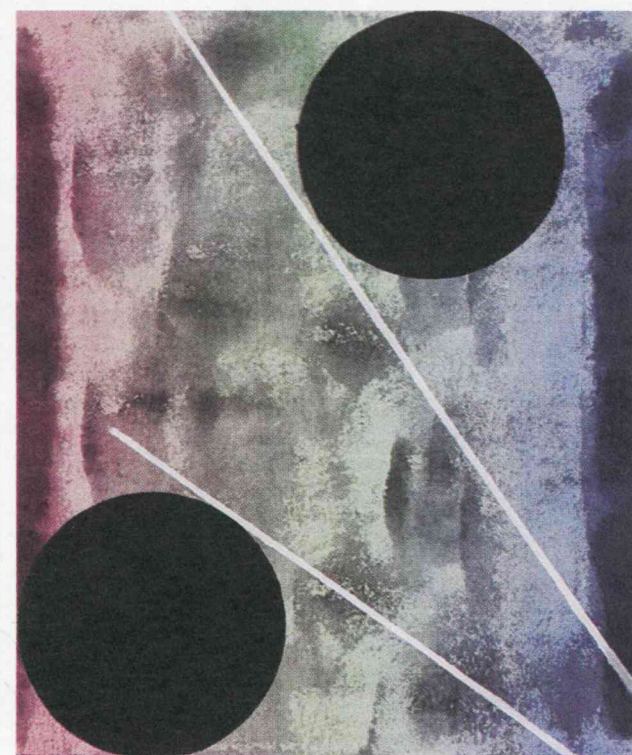
Židovské muzeum v Praze bylo založeno v roce 1906. Základem jeho sbírek se staly předměty ze synagog a modliteben, jež zanikly v důsledku asanace pražského židovského ghetta. Dnes patří Židovské muzeum mezi nejvýznamnější instituce svého druhu: spravuje mj. čtyři historické synagogy, Starý židovský hřbitov, provozuje galerii a vzdělávací a kulturní centrum. Vzhledem k historickým souvislostem má též velice pohnutou historii. Po okupaci českých zemí nacistickým Německem se tehdejší Ústřední židovské museum stalo místem, kde byly shromažďovány předměty z vypleněných synagog, židovských obcí a mnoha židovských domácností Čech i Moravy. Ani během komunistického režimu nepatřilo muzeum mezi podporované instituce. K plnohodnotnému návratu k odborné a vědecké činnosti muzea došlo teprve v roce 1994, kdy byly muzejní budovy vráceny pražské židovské obci a převážnou část muzejních sbírek převzala zpět od státu Federace židovských obcí v České republice. K 1. říjnu stejného roku vzniklo Židovské muzeum v Praze v té podobě, jak ho známe dnes.

Aukce podporuje děti ulice

Projekt Šance nabídne ve své letošní aukci desítky děl od více než padesáti renomovaných i začínajících umělců. Zakladatelé projektu, který pomáhá již 26 let nejzranitelnější skupině žijící na ulici, dětem, pracují podle motta Projektu Šance, které se nemění: Není umění dát někomu v nouzi najíst, ale naučit ho na jídlo si vydělat.

Mezi umělci, kteří letos do aukce díla darovali, jsou mimo jiné hvězdy českého umění Krištof Kintera a Viktor Pivovarov nebo Matyáš Chochola, Jan Hísek, Jan Kaláb, Josef Bolf, Michael Rittstein a Antonín Střížek. Dílo, které by nemělo uniknout pozornosti sběratelům Olbrama Zoubka, je jeho plastika Rektor, která je opatřena originálním certifikátem podepsaným autorem. Další sochou v nabídce není typické umělecké dílo, jde totiž o repliku sochy Moai z Velikonočních ostrovů, kterou do aukce věnoval Pavel Pavel. Český experimentální archeolog a technik obrovské kolosy rozpohyboval právě před 35 lety.

Internetová aukce běží od 1. září, konec limitování je 9. prosince 2021 v 15 hodin. Živá aukce navazuje ve stejný den od 17 hodin. Díla je možné si prohlédnout osobně. Prosím volejte na tel. 721 270 250.

Josef Achrer, Informační proces č. 39 (z cyklu Data), 2016, akryl na plátně, 60 x 50 cm, vyvolávací cena 30 000 Kč

**Charitativní aukce
Umělci „dětem ulice“
2021
Projekt Šance
9. 12. 2021
www.AukceSance.cz**